

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Articulus I. Quo tempore, loco & modo fieri debeat restitutio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42561

esse respectu malè instructi, non autem respectu alterius, cui, malè docendo, non facit injuriam.

De restitutione pro iniuria facta per suspicionem aut indicium temerarium, per detractio- nem aut contumeliam, dicitur postea à n. 1238.

D V B I V M VII.

De circumstantiis restitutionis.

355 Circumstantiæ restitutionis continentur his verbis,

Quis, cui restituet, quid, quantum, quomodo, quando,

Ordine, quo ve loco; quæ causa excuset iniquum.

De circumstantiis, quis, cui, quid, quantum, jam dictum est: restat agendum de reliquis.

A R T I C U L U S I.

Quo tempore, loco & modo debeat fieri restitutio.

- » Resp. Debet quamprimum, & eo modo ac
 » loco restitui, quo ius & interesse damnificati
 » requirit, & commodè ac moraliter fieri potest;
 » sine gravi incommodo, quod quis pateretur in
 » re sua propria, ultra debitum. *V. Lay. l. 3. tract. 2.*
 » *cap. 10. Fill. t. 32. c. 4. q. 11. Unde resolves,*
 » I. Qui non potest commodè restituere apertè,
 » faciat clam; & qui non potest per se, faciat per
 » aliam

aliam personam interpositam, v.g. Confessariū.²²

II. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis²² sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter²² habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa,²² vel iniquè detenta; deductis tamen expensis,²² quas alter eam servando, vel deferendo debuif²² set facere. Excipe, nisi transferendo deberet²² plus impendere, quàm res valet: tunc enim ple-²² rumque ex præsumpta mente Domini posset re-²² stituere pauperibus, vel in usus pios. *Bon. to. 2. d. 1.*²²
*q. un. p. 5.*²²

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat²² in loco, ubi rem possidet.²²

IV. Debita ex contractu, eo loco & tempore²² solvi debent, de quo inter partem conventum²² fuit expressè, vel tacitè. v. *Less. l. 2. c. 15. n. 53.*²²
*& Bon. l. c.*²²

V. Si quis possit quàm primùm restituere to-²² tum, ad id tenetur: Si tamen alter dilatione non²² pateretur ulterius damnum, aut non notabile,²² non facile arguendus esset gravis peccati is, qui²² cū proposito satisfaciendi differret, aut paulatim²² per partes solveret. *V. Bon. de contr. d. 1. q. 6. p. un.*²²

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cùm²² possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo²² mortis, vel post mortem per hæredes, absolvi²² non debet, nec potest: quia semper est in actua-²² li peccato, & impœnitens. *Sal. Snyr. Bon. Trull. l.*²²
*7. c. 14. d. 10. n. 12.*²²

A D D E N D A.

Q. 69. Quid præterea notandum sit circa tempus, 356
quo fieri debet restitutio. *R. Seqq. §. 1.* Per se loquen-
do, non esse mortale differre restitutionem ad
breve

breve tempus dictum est p. 1. n. 1002. Quando-
nam sit obligatio restituendi, si ex dilatione secu-
ta sint damna, habet *Busenb.* hic, & aliqua addita
sunt supra n. 252.

357 §. 2. Si debitor, cum possit, absque justa causa
nolit totum restituere sed per partes, *S. Anton.*
Nav. Ang. & alii apud *Castrop.* de *Just.* d. 1. p. 18.
n. 1. dicunt Confessarium posse id permittere &
absolvere; *Mol. Sot. Bonac. Castrop.* n. 2. *Dian.* p.
2. t. 6. R. 5. *Lugo* d. 20. n. 214. *Ills.* t. 4. d. 3. n.
235. rectè dicunt Confessarium posse quidem id
permittere, quia est præsumpta voluntas domi-
ni, ut, si debitor nolit aliter, saltem sic restituat;
sed addunt non debere absolvi, quia vult conti-
nuare iniuriam quoad partem, ad cujus solutio-
nem differendam dominus manet invitus; & ita
innuitur *L. Tutor, §. Lucius, ff. De usuris, & L. 3. ff.*
Familia erciscundæ, quia certum est, inquit *Lugo* n.
211., debita, præsertim ex delicto, esse statim
solvenda, etiam si per partes sint contracta; acci-
piendo *Tò statim*, non mathematicè sed morali-
ter, pro mora tam brevi, ut dominus credatur
non fore rationabiliter invitus, est autem ratio-
nabiliter invitus, si diu differatur etiam partis
solutio, quia posset intervenire casus, impotentia,
immutatio voluntatis, vel aliud periculum non
recipiendi rem suam: atque ideo notant *DD.*
communiter cum *Mol. Lugo, Tamb. Ills.* n. 231.,
quia hæredes, præsertim Magnatum, negligentibus
esse solent in restitutione vel indaganda obliga-
tione restituendi, si homines in periculo mortis
constituti possint sine incommodo gravi resti-
tuere, non esse absolvendos, si obligationem il-
lam velint rejicere in hæredes, sic enim expo-
nunt

nunt creditores periculo proximo iniustorum damnorum : si tamen esset periculum scandali vel infamiæ, aut alia gravis causa, differri posset restitutio post mortem facienda per alium, *Nav. Bonac. Lugo n. 212.*

§. 3. *Nav. & Sot.* dicunt eum, qui restituere non potest, teneri elicere propositum restituendi, quando poterit; sed hoc negant *Azor, Rebell.* alique communius, quia sufficit non habere voluntatem injustè retinendi; nec præceptum iustitiæ obligat ad tale propositum, sed tantum ad restitutionem, per quam solam positam habetur æqualitas : notat tamen rectè *Lugo n. 215.*, ut quis absolvi possit, debere habere tale propositum, saltem in confuso, quia debet habere propositum servandi omnia præcepta, inter quæ etiam est præceptum restituendi, quando poterit.

§. 4. Si tempus seu terminus ad solvendum sit præfixus in favorem debitoris, ut nempe non cogeretur citius, potest debitor cedere iuri suo & anticipare restitutionem, quam creditor tenebitur acceptare : si autem fuit præfixus in favorem creditoris, debitor non potest anticipare restitutionem, quia ageret contra ius creditori datum, *Bonac. de restit. d. 1. q. 6. Lugo n. 217.* alique : In utroque autem casu, quando debitor semper fuit paratus restituere, aut rem restituendam deposuit in præsentia testium apud Judicem vel alium tutum hominem, non tenetur compensare damna, si quæ ex dilatione sequantur, *L. Si soluturus 39. ff. De solutionibus, & L. Acceptam, Cod. De usuris.*

§. 5. Dilatio restitutionis incipit esse leviter vel graviter peccaminosa, prout minus vel magis exten-

extenditur ultra tempus debitum, debentque omnia damna per iniustam dilationem causata compensari, non aliter ac si res debita fuisset ex delicto: iustæ autem causæ differendi, & excusantes à compensatione damnorum secutorum sunt, 1. Si creditor ipse fit in mora, quia solutionem acceptare noluit aut procul discessit non constituto procuratore, qui solutionem admitteret: 2. Si possit opponi iusta exceptio, v. g. quia creditor ipsi vicissim debet & non solvit, L. *Sciendum*, ff. *De usuris*, L. *Quod te mihi* ff. *Si certum petatur*. 3. Si restitui non possit absque scandalo, infamia gravi, damno notabili &c. ut colligetur ex dicendis à n. 409.

361 Q. 70. *Quid addendum sit circa locum, quo fieri debet restitutio.* &c. Seqq. §. 1. Si dominus migrarit aliò, & plus expendisset rem illam tum deferendo secum, quàm iniquus detentor nunc expendat, ut remittat, *Rebell.* negat hunc posse sibi detrahere hunc excessum, quia non debet ex suo delicto lucrum reportare: *Bonac.* & alii affirmant posse, faventque *Vasq.* & *Dicast.* de restit. d. 11. n. 104., quia lucrum illud non est immediatè ex delicto, sed ex circumstantia loci: *Lugo* d. 20. n. 182. probabiliùs sic distinguit, si diminutio sumptuum proveniat ab industria detentoris, aut quia utitur occasione minùs carâ, quam alii communiter non habent, aut quia vicinior est loco, ubi dominus est, potest sibi retinere, quia non tenebatur peculiarem industriam adhibere, nec dominus jus habet lucrandi expensas aliò qui faciendas per viam ordinariam: si autem inde est, quia pretium traiectionis rerum, v. g. pretium cambiù vel vecturæ decrevit, debitor
non

non potest lucrari, sed pretium illud decrefcit domino, qui cum nondum transfulerit rem suam, jam transfert meliori pretio, ficuti si valor rei ab iniquo detentore conservata creviffet, domino creviffet, quamvis factum efflet occasione iniquæ detentionis.

§. 2. Qui est debitor ex re accepta, vel omnino nescivit rem esse alienam, postea quando id cognoscit & vult restituere, potest expensas necessarias ad dominum monendum, aut prius necessarias ad rem aliò avehendam secum, ubi custodiretur, repetere à domino, vel ex re ipsa accipere, si dominus eas non solvat, sunt enim factæ in bonum domini, nec detentor sinè sua culpa tenetur hoc damnum propter dominum subire, uti habet communis cum *7lls. t. 4. d. 3. n. 224.* Quòd si expensæ in transferendo valorem rei æquarent, dominus efflet de hoc monendus per litteras: si tamen detentor culpabiliter differret restitutionem vel admonitionem domini, qui ideo, vel non absolutè, vel non nisi difficiliùs rem suam recipere posset, detentor inciperet esse debitor ex delicto, & tum teneretur ferre sumptus, quia facti non fuiffent à domino, si fuiffet res restituta vel dominus debito tempore admonitus, ita *Lugo* à n. 193.

§. 3. Si debeas aliquid ex re accepta, & remittas, sed pereat apud latorem, si creditor designarat latorem, aut si proprium servum miserat cum literis petitoriis, significabat se velle, ut ei dares, adeoque ad nihil teneberis, sive res, quæ perit, fuerit domini sive tua, uti rectè *Lugo* d. 8. à n. 127., tunc enim censetur accepisse per designatum; etiamsi fortè loco designati veniret alius

alius fingens se designatum, si fraudem adverte-
re non potuisti: si autem tradideras ex te, est di-
stinguendum, nam si res sit domini, sive, si rem
eandem in individuo remittas, quam accepisti,
& absque tua culpa pereat, perit domino, nec ad
aliquid teneris; si pereat eum culpa tua, viden-
dum est, de qua tenearis juxta regulas datas à n.
170. E contra si res; quam remiseras, non sit ea-
dem numero, sed alia ejusdem valoris, quam tu
substitueras, & in via pereat, perit domino, id
est, tibi remittenti, quia creditor necdum acqui-
siverat illius dominium, res autem, quæ sine cu-
jusquam culpa perit, domino perit: Si tamen
pecuniam depositam per mixtionem feceras tu-
am, & postea summam creditoris collegeras in
sacculum servandam ei & remittendam, sicque
tradideris latori, & de via pereat, putat Lugo n.
129. perire creditori, quia reducta erat in eum
statum, in quo antea erat, quando fuit sub domi-
nio creditoris, ergo & nunc censi debet sub
ejus dominio fuisse.

364 §. 4. Si debeas ex delicto, & remittas per la-
torem designatum à domino, qui ita velit rem
suam recipere, si apud hunc pereat, perit do-
mino, uti constat ex dictis: si autem hunc lato-
rem non designarit, sed tu elegeris, hic autem
non restituat, aut etiam sine culpa amittat, ad-
huc teneberis restituere ex vi iniustæ acceptionis
præteritæ, non aliter ac si res casu apud te pe-
riisset, quia teneris dominum efficaciter redde-
re indemnem, & hoc ipsius damnum sequeretur
ex tua iniuria, *Ills. t. 4. d. 3. n. 305.* cum com-
muni.

In quo loco restituendæ sint vel solvendæ res
debitæ

debitæ ex contractu, & per quos Judices possit quis ad hoc cogi, præter regulam generalem, quam dat *Busenb.* suprâ, videri possunt *Lugo* à n. 196. & *Ills.* à n. 225. Ad quid autem teneatur, qui rem restituendam commiserat Confessario, si hic non restituat, dicitur à n. 420.

Q. 71. Cum quantis impensis teneatur debitor ex delicto restituere. *Bl.* §. 1. De hoc variæ sunt sententiæ, quas refert *Lugo* d. 20. l. 8. §. 1. *Cajet. Nav. Med. Arnil. Covarr. Vasq.* & alii dicunt teneri semper cum quocumque damno; consentit *Dicast.* de restit. d. 11. n. 100., si res sit magni momenti, quia creditor habet ius ad rem suam, & debitor debet malitiæ suæ imputare, quòd sine tanto damno nequeat restituere: è contrà non teneri dicunt *Ang. & Almain.*, si debitum non sit tanti momenti, & restitui non possit sine magno damno: *Scot. Gabr. Rich.* dicunt non teneri restituere, qualecumque sit debitum, si sumptus fieri deberent majores, quàm sit debitum; id admittunt *Mol. Tamb. Sporer* t. 4. c. 3. n. 162. *Petsch.* pag. 675., si longè majores sumptus essent faciendi; addit *Silvest.* si deberent æquè magni fieri, quod *Petsch.* dicit esse probabile; *Less.*, si res sit parvi momenti & sine sumptu duplo vel triplo majori non possit restitui, consentit *Dicast.* n. 101., si saltem triplo plus deberet impendi; è contrà si sit res magni momenti, *Less.* dicit tum differri posse restitutionem, si sit spes imminuendorum sumptuum: Ratio horum omnium est, quia justitia non adversatur charitati, charitas autem videtur dictare, quòd creditor rationabiliter non postulet restitutionem in tanto rigore & cum damno duplo, triplo, decuplo

&c., nemo enim vellet hoc sibi fieri. *Haun. t. 2. n. 392.* dicit, si sumptus quadruplo non excedant debitum, illos esse faciendos pro restitutione, quia Jura puniunt furem in quadruplum, ergo non videtur iniquum, si natura tantundem exigat pro indemnitate creditoris innocentis; verum hæc ratio nimium probat, nam Jura etiam morte puniunt furtum, ergo etiam cum jactura vitæ esset obligatio restituendi, quod nemo dicit.

366 §. 2. In hac quæstione rectè statuitur hæc regula generalis: Ut sciri possit, cum quanto damno restituere teneatur debitor ex delicto, perpendi debet, an creditor hic & nunc sit vel non sit rationabiliter invitus ad omissionem vel dilationem restitutionis: hoc autem colligi debet, partim ex communi sensu hominum, partim etiam inde, si attendatur, quid homines voluntatis generalis intendentes bonum commune statuissent ante omnem casum eventualem.

367 §. 3. Secundum hanc regulam videntur sequentia in particulari dici posse, 1. Si damnum sit causatum per iniuriam tantum venialem, & expensæ necessariæ ad restituendum adæquarent quantitatem requisitam ad mortale, non est obligatio restituendi, id enim videtur irrationabile, tam improporcionatam quasi pœnam exigere, *Ills. t. 4. d. 3. n. 222.*

368 2. Quamvis damnum causatum sit per injuriam gravem, tamen non semper est obligatio restituendi cum quocumque damno, si enim furatus sim 10. aureos, creditor videtur irrationabiliter velle, ut restituam, etiam cum damno 10000. aureorum, *Haun. n. 391. cum communi.*

3. Si

3. Si damnum sit tantum semel majus quam summa restituenda, debitor ex delicto tenetur; v. g. si abstulit 100, tenetur restituere, quamvis ideo deberet impendere alios 100 è suis, æquum enim est, ut ille potius, qui injuriam fecit, quam ut innocens patiatur damnum centenorum, *Vasq. Lugo, flls.* aliique communiter.

4. Adhuc tenetur, si damnum non sit duplo majus quam debitum, quia cum debitor sit nocens & creditor innocens, saltem duplo major causa requiritur ad absolvendum debitorem quam ad privandum re suâ creditorem, *Lugo n. 190.*

5. Si damnum esset quadruplo majus debito, non videtur teneri, quia licet jura puniant furtum in quadruplum, & restitutio sit veluti pœna, tamen est pœna mitior, cum reus debeat illam in se ferre & exequi, uti rectè *Lugo*, ergo si damnum quadruplo superet debitum, non videtur jure naturæ ad illud esse obligatio.

6. Si damnum debitoris esset notabiliter majus, quam futurum esset commodum creditoris ex restitutione, potest hæc tantisper differri, uti dicitur n. 424. An autem fit obligatio compensandi omne damnum inde creditori ortum, dictum est n. 252.

7. Si res, quæ in se restitui non potest nisi cum maximis sumptibus, (: uti si equus deberet ad dominum remitti in Hungariam :) possit hic vendi, & sine magnis sumptibus mitti pretium, prudenter præsumitur, quòd dominus consentiat, ut ita fiat.

8. Si propter nimium damnum nequeat restitui totum, possit autem cum minori damno

Q²

restit-

restitui pars, hæc est restituenda, nisi expensæ essent etiam proportionatè ad hanc partem nimiam.

372 9. Quamvis injustus detentor propter nimium damnum excusetur à restitutione immediata domino facienda, tenetur tamen, etiam de jure naturæ, uti rectè *Lugo* n. 191., rem, lucra & damna mediatè restituere, videlicet dando amicis domini, si prudenter præsumatur esse illius voluntas, uti ex *Less.* notat *Sporer* n. 160., vel saltem pauperibus aut aliis piis causis, quia præsumitur esse voluntas domini, ut sic saltem animæ suæ profit.

373 10. Pro definienda magnitudine damni tam creditoris quàm debitoris, damnum utriusque non est pensandum præcisè materialiter & absolute, sed formaliter & comparative ad subiectum, uti rectè *Lugo*, *Haun.* *¶lls.* n. 223., fieri enim potest, ut damnum 100. aureorum sit respectu debitoris pauperis longè majus, quàm damnum 1000. aureorum respectu creditoris divitis, & vice versâ, eò quòd unus per jacturam centenorum sit conjiciendus in miserio rem statum, quàm alter per jacturam millenorum: & hoc in omnibus hætenus dictis est observandum.

De damno excusante à restitutione plura addemus à n. 424.